

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

CULTURAL TOURISM MANAGEMENT OF MONASTERIES IN KOH SAMUI DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE

พระใบฎีกาจารย์ ธรรมทินโน¹,

พระครูธีรภัทรจารี (พิชิต ธีรภทโท)², พระอนุสรณ์ อนุตโตโร²

Phrabaidika Waranyu Dhammadinno¹,

Phrakhruthiraphattarachari (Phichit Thiraphatto)², Phra Anusorn Anuttaro²

¹วัดกุฎเขาทอง สุราษฎร์ธานี

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

¹Wat Phu Khao Thong, Surat Thani

²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surat Thani Buddhist College

Corresponding Author E-mail: jpooltrup@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษากระบวนการบริหารจัดการ 2. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการบริหารจัดการ และ 3. ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 398 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติพรรณนา ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความและสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการบริหารจัดการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการบริหารจัดการ พบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ยังไม่ถูกถ่ายทอดคุณค่าเชิงความหมายและประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่เพียงพอและไม่รองรับจำนวนนักท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ ขาดระบบและมาตรฐานที่ชัดเจน ทำให้คุณภาพไม่สม่ำเสมอ และด้านกิจกรรม ขาดความต่อเนื่อง จัดเฉพาะบางช่วงเวลาและวันสำคัญ และ 3. แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า แนวทาง

การบริหารจัดการควรกำหนดบทบาทหน้าที่ระหว่างพระสงฆ์และคฤหัสถ์ให้ชัดเจน พร้อมวางแผนและจัดสรรงบประมาณด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและระยะยาว ควบคู่กับการบริหารวัสดุอุปกรณ์และบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องควรมีโครงสร้างและแผนการบริหารที่ชัดเจนไม่ขึ้นกับตัวบุคคล ถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนาและประวัติวัดให้เข้าใจง่าย จัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักความพอดี และให้บริการรวมถึงจัดกิจกรรมให้เหมาะสม กับบริบทศาสนสถานและวิถีสงฆ์

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; วัด

Abstract

Objectives of this search article were: 1. study the level of management, 2. study the problems and obstacles to management, and 3. study management guidelines for cultural tourism sites in temples in Koh Samui District, Surat Thani Province. This is a mixed-methods study that combines quantitative and qualitative approaches. Quantitative research used questionnaires with a sample of 398 people. The data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and descriptive statistics. Qualitative research involved in-depth interviews with 10 key informants (comprising monks and laypeople) divided into 4 groups. The data were analyzed using content analysis and summarized descriptively in a narrative form.

Findings were as follows: 1. The overall level of management was high ($\bar{X} = 3.63$), and when considered individually, all aspects were at a high level. 2. Problems and obstacles to management included: the lack of systematic conveyance of historical and symbolic value of attractions; insufficient facilities to accommodate the number of tourists; a lack of clear systems and standards in service provision, leading to inconsistent quality; and a lack of continuity in activities, being organized only during and important dates, and 3. Guidelines for managing cultural tourism destinations indicate that management practices should clearly define the roles and responsibilities between monks and laypeople, along with systematic and long-term tourism planning and budget allocation. This should be coupled with the continuous

management and maintenance of equipment, supported by a clear and independent management structure and plan. Furthermore, religious values and the history of the temple should be conveyed in an easily understandable manner. Facilities should be provided appropriately, and services and activities should be tailored to the religious context and monastic way of life.

Keywords: Management; Cultural Tourism; Temple

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจากความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของประชาชน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ส่งผลให้การท่องเที่ยวรูปแบบดังกล่าวได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในฐานะกลไกสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ภาครัฐของไทยได้ให้ความสำคัญกับนโยบายการขับเคลื่อนประเทศด้วยแนวคิด “Soft Power” โดยมุ่งส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ศิลปะ ศาสนา และวิถีชีวิตของท้องถิ่นให้เป็นพลังในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและเสริมภาพลักษณ์ของประเทศ โดยเฉพาะการผลักดันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ควบคู่กับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ยังเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ชุมชน และวัดวาอารามให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุล วัดในสังคมไทยเป็นศูนย์กลางทางศาสนา วัฒนธรรม และจิตใจของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรมและสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญ ปัจจุบันวัดหลายแห่ง ปรับบทบาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งสามารถสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการยังเผชิญปัญหา เช่น ความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาเชิงพาณิชย์กับการอนุรักษ์วัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนที่จำกัด กิจกรรมไม่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น และข้อจำกัดด้าน

บุคลากร งบประมาณ และระบบจัดการ ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาและแก้ไขอย่างเป็นระบบ (พระครูอุตรภาวนาคณ (สจจาโสภ), 2563)

จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเฉพาะอำเภอเกาะสมุย มีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา วัดสำคัญหลายแห่ง เช่น วัดคุณาราม วัดแหลมสุวรรณาราม และวัดบ่อพุทธาราม ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าการบริหารจัดการยังขาดกระบวนการคัดกรองที่เหมาะสม ส่งผลให้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเลือนหาย สิ่งอำนวยความสะดวกแม้ทันสมัยขึ้นแต่ไม่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และการให้บริการยังขาดจิตสำนึกด้านคุณธรรม ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิดการบริหาร 4M ได้แก่ ด้านบุคลากร (Man) ที่ยังขาดการพัฒนาทักษะและจิตสำนึกด้านการบริการ ด้านงบประมาณ (Money) ที่อาจไม่เพียงพอหรือจัดสรรไม่เหมาะสม ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) ที่แม้มีความทันสมัยแต่ไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชน และด้านการจัดการ (Management) ที่ยังขาดระบบและทิศทางที่ชัดเจน ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาตามหลัก 4As ของการท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) การให้บริการ (Ancillary services) และกิจกรรม (Activities) พบว่ายังมีข้อจำกัดในการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และอัตลักษณ์ท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของสุเทพ สุดเอี่ยม และคณะ (2565) พบว่าการท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานียังมีปัญหา โดยการสร้างสิ่งดึงดูดใจควรดำเนิน 3 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหาอัตลักษณ์ศิลปะชุมชน การพัฒนาต่อยอด และการอนุรักษ์สืบสาน พร้อมทั้งจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับพื้นที่

ด้วยเหตุผลและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อให้ทราบถึงการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้เป็นแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานีและอำเภออื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ มาสนับสนุน

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนในเขตปกครองเทศบาลนครเกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 70,310 คน (สำนักทะเบียนราษฎร์, 2568)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) มีการกำหนดขนาดตัวอย่างตามสัดส่วนของประชาชนในเขตปกครองเทศบาลนครเกาะสมุย แต่ละตำบลในอำเภอเกาะสมุย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรทั้งหมด ใช้วิธีการคัดเลือกบุคคลากรโดยการสุ่มอย่างง่าย ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 398 คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็นกลุ่ม จำนวน 4 กลุ่ม จำนวน 10 รูปหรือคน ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน 3 รูป กลุ่มนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว จำนวน 3 คน กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และผู้ประกอบการ จำนวน 2 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งคัดเลือกผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึก และมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 2 ปี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ 2. แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยในตอนที่ 2 ใช้มาตราประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert (1967) เครื่องมือวิจัยได้นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบ แล้วมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60–1.00 และได้นำไปทดลองใช้กับประชาชนในเขตปกครองเทศบาลตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นพบว่ามีความสัมพันธ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.984 ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก จึงสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงได้อย่างเหมาะสม

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดเป็นคำถามปลายเปิดที่พัฒนาขึ้นตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัย ทั้งนี้ เครื่องมือดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการจัดทำและปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้มีความเหมาะสมทั้งในด้านความตรงเชิงเนื้อหาและความชัดเจนของการใช้ภาษา แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) มีการขอหนังสืออนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเข้าพื้นที่เก็บข้อมูล ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามได้ครบ 100% และนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล มีการขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่ได้นัดหมายไว้ โดยครอบคลุมประเด็นคำถามอย่างครบถ้วน ทั้งนี้ ได้ขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ในการจดบันทึก บันทึกเสียง และบันทึกภาพ เพื่อประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการที่เหมาะสม และเรียบเรียงเพื่อนำเสนอผลการวิจัยต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ คือ สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคะแนนเฉลี่ย 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของ Best (1981)

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ดำเนินการโดยถอดเทปสัมภาษณ์เป็นลายลักษณ์อักษร แล้วจัดหมวดหมู่และจำแนกเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นนำข้อมูลสรุปเบื้องต้นกลับไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อยืนยันว่าข้อมูลสะท้อนความเป็นจริง เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ได้แก่ พระภิกษุ บุคลากร และชุมชน รวมทั้งเปรียบเทียบระหว่างวิธีการเก็บข้อมูล เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content

Analysis) ควบคุมการพิจารณาบริบทและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ภายหลังได้สังเคราะห์และสรุปผลอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปจัดทำรายงานผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. ระดับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตารางที่ 1 การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (n = 398)

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านสิ่งดึงดูดใจ	3.72	0.960	มาก
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.57	0.889	มาก
ด้านการให้บริการ	3.52	1.000	มาก
ด้านกิจกรรม	3.69	0.877	มาก
รวม	3.63	0.854	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D.= 0.854) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ($\bar{X} = 3.72$, S.D.= 0.960) รองลงมา คือ ด้านกิจกรรม ($\bar{X} = 3.69$, S.D.= 0.877) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการให้บริการ ($\bar{X} = 3.52$, S.D.= 1.000) ตามลำดับ

2. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ 1. ด้านสิ่งดึงดูดใจ ของวัดยังไม่ถูกถ่ายทอดคุณค่าเชิงความหมายและประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ 2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พื้นฐานของวัดไม่เพียงพอและไม่รองรับจำนวนนักท่องเที่ยว 3. ด้านการให้บริการขาดระบบและมาตรฐานที่ชัดเจน ทำให้คุณภาพไม่สม่ำเสมอ และ 4. ด้านกิจกรรม วัดขาดความต่อเนื่อง จัดเฉพาะบางช่วงเวลาและวันสำคัญ

3. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ 1. ด้านบุคลากร ควรอบรมกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนระหว่างพระสงฆ์และบุคลากรฝ่ายคฤหัสถ์ 2. ด้านงบประมาณ ควรมีการวางแผนและจัดสรรงบประมาณด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและระยะยาว 3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรมีการจัดการวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระบบและมีการบำรุงรักษาต่อเนื่อง และ 4. ด้านการบริหาร

จัดการ ควรมีโครงสร้างและแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจน ไม่ขึ้นกับตัวบุคคล และแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ 1. ด้านสิ่งดึงดูดใจ ควรถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนาและประวัติของวัดให้เข้าใจง่ายและชัดเจน 2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกควรยึดความพอดีและความเหมาะสมกับบริบทของวัด 3. ด้านการให้บริการ คือ การให้บริการควรเหมาะสมกับบริบทของศาสนสถานและสมณสาธูป และ 4. ด้านกิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมควรมีความพอดี เหมาะสมกับบริบทของวัดและวิถีสงฆ์

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.854) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เพราะว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม สะท้อนอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ที่สร้างศรัทธาและความผูกพันทางวัฒนธรรม พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดการด้านความสะอาดอย่างเหมาะสม พระภิกษุและบุคลากรมีอัธยาศัยดี ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้บริการ จัดกิจกรรมประเพณีและการเรียนรู้ทางศาสนา เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรจุฑาโฒ) (2564) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยอภิปรายได้ว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ คือ การนำมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่วนด้านการให้บริการ คือ การจัดให้มีระบบบริการข้อมูลการท่องเที่ยวของวัด ในระดับมากเหมือนกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมาล (คงเมือง) (2563) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยอภิปรายได้ว่า การให้บริการของพนักงานมีการให้ข้อมูลอย่างชัดเจน สุภาพ และมีอัธยาศัยดี พร้อมทั้งดูแลความสะอาดและจัดหาห้องน้ำให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว รวมถึงจัดวางถังขยะอย่างเป็นระเบียบและเพียงพอ อยู่ในระดับมากเหมือนกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระณัฏฐ ปญญาวุธ (ตริยาวิภาวาทย์) (2566) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยอภิปรายได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์

ที่โดดเด่นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ผูกอบรรณบุคลากรด้านการท่องเที่ยว จัดสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม

2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย คือ การถ่ายทอดคุณค่าทางประวัติศาสตร์ยังไม่เป็นระบบ การพัฒนาบางส่วนไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ศาสนสถาน และขาดการออกแบบประสบการณ์ที่เชื่อมโยงวิถีชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ ขาดแผนและมาตรฐานร่วมการประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นมีข้อจำกัด การให้บริการไม่มีระบบชัดเจน และข้อจำกัดด้านบุคลากรส่งผลต่อการดูแลนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน กิจกรรมยังไม่ต่อเนื่องและเน้นพิธีกรรมเป็นหลัก ทำให้การเชื่อมโยงกับโปรแกรมท่องเที่ยวและความหลากหลายด้านการเรียนรู้ยังไม่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสิริภัทร สิริภทโท (2567) ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคคือ วัดบางแห่งยังขาดการวางแผนบริหารจัดการและกำหนดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ขณะที่บุคลากรมีจำนวนไม่เพียงพอและยังขาดความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน นอกจากนี้ กระบวนการตรวจสอบการดำเนินงานยังไม่ชัดเจนและไม่เป็นระบบ ทำให้ผลการประเมินไม่ได้ถูกนำไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบรรณ ปัญญาโร (บุตรดี) (2566) ผลการวิจัยพบว่า มีจุดอ่อนในเรื่องค่าใช้จ่ายสูงและขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านอารยสถาปัตย์ ผู้มาใช้บริการยังขาดความมั่นใจในระเบียบกฎหมายและข้อบังคับด้านโบราณสถาน แม้จะมีโอกาสพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวจากนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโณ) (2564) ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์บางรูปยังขาดความตระหนักรู้ในความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม บางวัดยังขาดตัวบุคคลผู้สืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่น

3. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในอำเภอเกาะสมุย เริ่มจากการอบรมเจ้าหน้าที่เพื่อเสริมทักษะด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการมอบหมายงานตามความสามารถ ทำให้การทำงานราบรื่น การบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใสช่วยให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยั่งยืน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพและการดูแลรักษาช่วยให้บริการนักท่องเที่ยวสะดวกและปลอดภัย การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ และการประชาสัมพันธ์ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้การจัดการยั่งยืน รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาและการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูชูลธารโสภิต (2565) ผลการวิจัยพบว่า วิธีการส่งเสริมการบริหารจัดการ คือ เน้นคุณภาพ พัฒนาบุคลากรเพื่อเป็นที่ยอมรับในระดับสากล และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนให้มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ

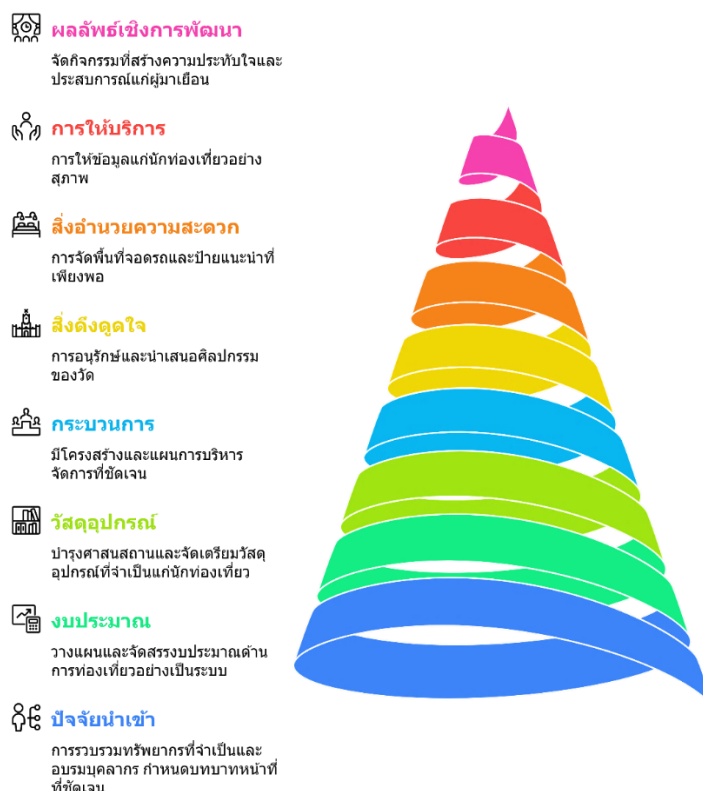
พระครูสมุห์พูลสวัสดิ์ ฐิตสีโล (เตี้ยพานิช) (2566) ผลการวิจัยพบว่า ในการบริหารจัดการ มีการกำหนดแผนงานโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ จากนั้นดำเนินการตามแผนหรือรูปแบบ (Model) ที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีการเก็บรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงานและประเด็นที่ควรปรับปรุง ซึ่งอาจได้จากการประเมินความพึงพอใจหรือข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการเชิญบุคลากรหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ตลอดจนร่วมพิจารณาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระเอกลักษณ์ อชิโต (นกทอง) (2562) ผลการวิจัยพบว่า การจัดการด้านการบริการพื้นฐาน มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานในวัดนั้น ๆ และมีความจำเป็น จัดงบประมาณในการจัดการให้เหมาะสม พร้อมทั้ง เตรียมวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่มายังสถานที่นั้น ๆ และมีการจัดการที่เป็นระบบมีการวางแผนแบ่งงานหน้าที่อย่างชัดเจน

แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรเริ่มจากการถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนาและประเพณีได้อย่างชัดเจน ควบคู่การรักษาอัตลักษณ์และบรรยากาศความสงบ พร้อมออกแบบประสบการณ์เยี่ยมชมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และเชื่อมโยงวิถีชีวิตชุมชน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต้องยึดหลักความพอดี สอดคล้องบริบทวัด และกำหนดมาตรฐานร่วมในพื้นที่ โดยประสานความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรท้องถิ่น รวมทั้งกำหนดมาตรฐานการให้บริการที่เหมาะสม แยกบทบาทพระสงฆ์และผู้ช่วยอย่างชัดเจน ด้านกิจกรรมควรวางแผนอย่างต่อเนื่องเหมาะสมกับวิถีสงฆ์ และออกแบบกิจกรรมเชิงเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม พร้อมเชื่อมโยงกับโปรแกรมท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ (สันยศิต์ตัน) (2564) ผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับชุมชนและวัดในการสร้างการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตท้องถิ่น การให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสำราญ ฐิตวินโย (เชื้อจันทร์) (2567) ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดควรเน้น 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ สถานที่ (รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบ) บุคลากร (พัฒนาความรู้และทักษะ) กิจกรรมภายใน (เพิ่มกิจกรรมใหม่ ๆ) การจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยว (เน้นประเพณีและศิลปวัฒนธรรม) และการประชาสัมพันธ์ (สร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมโล (คงเมือง) (2563) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ: การประชาสัมพันธ์

ผ่านช่องทางดิจิทัลต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ Facebook Instagram เพื่อเข้าถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติ พร้อมการฝึกอบรมบุคลากรให้มีทักษะการบริการ การดูแลรักษาความปลอดภัยในทุกพื้นที่และความสงบเรียบร้อย

องค์ความรู้จากการวิจัย

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีปัจจัยหลัก 3 ส่วนที่เชื่อมโยงกัน คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และปัจจัยนำออก (Output)

ปัจจัยนำเข้า เปรียบเสมือนรากฐานสำคัญของการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งเป็นทรัพยากรหลักในการขับเคลื่อนการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ด้านศาสนา วัฒนธรรม และการบริการ กำหนดงบประมาณอย่างเพียงพอและโปร่งใส เช่น งบประมาณ บำรุงศาสนสถานหรือพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว และจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น ป้าย สื่อความหมาย ระบบแสงสว่าง และอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อย่างเหมาะสม

กระบวนการ คือ การนำปัจจัยนำเข้าทั้งหมดมาแปรเปลี่ยนให้เกิดผลลัพธ์ คือ การบริหารจัดการ อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ สอดคล้องกับบริบทของวัด กำหนดโครงสร้างการทำงานและหน้าที่ของบุคลากรอย่าง ชัดเจน ดำเนินการจัดกิจกรรมและบริการตามแผน ควบคุมคุณภาพ และติดตามประเมินผล อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินงาน เพื่อให้การบริหารมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวิถีท้องถิ่น

ปัจจัยนำออก คือ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการ และกิจกรรม เช่น การอนุรักษ์และนำเสนอศิลปกรรมของวัดให้ เข้าใจง่าย การจัดพื้นที่จอดรถ ห้องน้ำ และป้ายแนะนำที่เพียงพอ การให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวอย่างสุภาพ และการจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น เวียนเทียน ปฏิบัติธรรม หรือเทศกาลประเพณี ซึ่งช่วยสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าและเพิ่มความ น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว

สรุปว่า การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นระบบที่เริ่มจากการ เตรียมความพร้อมด้าน บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ให้เพียงพอและเหมาะสม จากนั้นดำเนินการผ่าน กระบวนการบริหารจัดการ ที่มีการวางแผน กำหนดบทบาทหน้าที่ ควบคุม และประเมินผลอย่างเป็นระบบ จนนำไปสู่ ผลผลิตเชิงการพัฒนา ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจที่สะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรม สิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐาน การให้บริการที่มีคุณภาพ และกิจกรรมทางศาสนา-วัฒนธรรมที่สร้างประสบการณ์แก่ ผู้มาเยือน อันส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวมีคุณค่าและสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. วัดควรจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนเพื่อเสริมความยั่งยืนด้านทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐาน
2. วัดควรกำหนดนโยบายพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านการฝึกอบรมทักษะการสื่อสารและการบริการ พร้อมสร้างเครือข่ายกับองค์กรท่องเที่ยว
3. วัดควรเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ควบคุมการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยไม่กระทบทรัพยากรท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัดควรตั้งคณะกรรมการบริหารงบประมาณจากภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยมุ่งปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน
2. วัดควรจัดฝึกอบรมบุคลากรด้านการสื่อสารและการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของวัด เพื่อยกระดับคุณภาพการบริการและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว
3. วัดควรดำเนินโครงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ควบคุมการท่องเที่ยว โดยให้ความรู้แก่ประชาชน ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติ และสนับสนุนการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระหว่างภาครัฐและเอกชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. การศึกษาการพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เอกสารอ้างอิง

- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ดีไซน์.
- พระครูชลธารโสภิต. (2565). *การบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดปราจีนบุรี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโธ). (2564). รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดราชบุรี (ดุขฎิณิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสมุห์พลสวัสดิ์ จิตสาลี (เตี้ยพานิช). (2566). รูปแบบประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ดุขฎิณิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอุตรภาวนาคูณ (สจจาโสภ). (2563). แนวทางการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัด ในอำเภอนาโยง จังหวัดอุดรธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8(3), 1025-1034.
- พระณภัทร ปณญาวุโธ (ตริยาอุฒิวิฑู). (2566). การจัดการท่องเที่ยวบนฐานภาพเก่าเล่าขานตำนานตะพานหิน จังหวัดพิจิตร (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ (สันยศติทัศน์). (2564). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย (ดุขฎิณิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบรรณ ปณญารโธ (บุตรดี). (2566). รูปแบบการบริหารจัดการอารยสถาปัตย์ของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ดุขฎิณิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสำราญ จิตวินโย (เชื้อจันทร์). (2567). การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักสัปายะของวัดในอำเภอบางช่อง จังหวัดนครราชสีมา (สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสิริภัทร สิริภทโธ. (2567). การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของวัดในอำเภอละแม จังหวัดชุมพร. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 7(3), 145-156.
- พระอธิการสุรศักดิ์ สุขมาโล (คงเมือง). (2563). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสระบุรี (ดุขฎิณิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระเอกลักษณ์ อชิโต (นททอง). (2562). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุष्ฎิณิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎิณิบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักทะเบียนราษฎร์. (2568). จำนวนประชากร 2568. สุราษฎร์ธานี: เทศบาลนครเกาะสมุย.
- สุเทพ สุดเอี่ยม และคณะ. (2565). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุราษฎร์ธานีเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 2(4), 74-92.
- Best, J. W. (1981). *Research in Education*. New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Likert, R. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale*. New York: Wiley & Son.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row.